

۱۷-۱- پرداخت نقدی

۱۷-۱-۱- اسکناس و مسکوک

پول نقد به صورت اسکناس و مسکوک در دست اشخاص، شناخته‌شده‌ترین ابزار پرداخت می‌باشد که توسط آن تسویه مبادلات بدون نیاز به هیچ‌گونه نهاد واسطه‌ای انجام‌پذیر است. با لحاظ نمودن ایران‌چک‌های بانک مرکزی در آمار اسکناس و مسکوک منتشر شده، کل مبلغ اسکناس و مسکوک منتشره در سال ۱۳۸۹ به ۳۳۱/۴ هزار میلیارد ریال رسید. رقم اسکناس و مسکوک در دست اشخاص (با احتساب ایران‌چک بانک مرکزی) با ۱۷/۱ درصد رشد از ۱۹۲/۳ هزار میلیارد ریال در پایان سال ۱۳۸۸ به ۲۲۵/۲ هزار میلیارد ریال در پایان سال ۱۳۸۹ رسید. بر این اساس، نسبت اسکناس و مسکوک در دست اشخاص به تولید ناخالص داخلی (به قیمت‌های جاری) معادل ۵/۲ درصد بود که ۰/۲ واحد درصد نسبت به سال ۱۳۸۸ کاهش نشان می‌دهد. همچنین، سهم اسکناس و مسکوک در دست اشخاص از نقدینگی در پایان سال ۱۳۸۹ با ۰/۶ واحد درصد کاهش نسبت به پایان سال قبل به ۷/۶ درصد رسید و سهم آن از پول با ۲/۳ واحد درصد کاهش نسبت به سال قبل به ۲۹/۷ درصد رسید. مبلغ اسکناس و مسکوک در دست اشخاص به ازای هر فرد در سال ۱۳۸۹ معادل ۳۰۱۳ هزار ریال بود که نسبت به سال قبل ۱۵/۴ درصد رشد نشان می‌دهد.

در سال ۱۳۸۹، پس از تکمیل زیرساخت‌های اصلی تسویه و پرداخت، هدف اصلی بانک مرکزی تعمیق و افزایش نفوذ پرداخت‌های الکترونیکی با استفاده از این زیرساخت‌ها، استانداردسازی ابزارها و روش‌های پرداخت و افزایش توان نظارتی بر شبکه پرداخت کشور بود. در این راستا، استفاده از سامانه شماره حساب‌های بانکی یکپارچه تحت عنوان شناسه حساب بانکی ایران «شبا»، طراحی شبکه الکترونیکی پرداخت کارتی «شاپرک» و تغییر رویکرد نظارتی بانک مرکزی به نظارت داده‌محور و الکترونیکی تحقق یافت. همچنین، برای اولین بار با انتشار و مبادله اوراق مشارکت الکترونیکی برای مبادلات بین بانک‌ها، سامانه تسویه اوراق بهادار الکترونیکی «تابا» به‌طور رسمی آغاز به کار کرد. واریز و برداشت نقدی بارانه‌ها در چارچوب طرح تحول اقتصادی در دو مرحله اول (آذر و اسفند ماه) به خوبی توانمندی نظام بانکی الکترونیکی را در اجرای این طرح عظیم نشان داد و برای اولین بار سامانه‌های نظارتی و گزارش‌گیری هم‌زمان بانک مرکزی به منظور شناسایی سریع نقاط ضعف و برطرف نمودن آنها فعال گردید. رشد کمی و کیفی ابزارهای پرداخت و استفاده گسترده از سامانه‌های پرداخت الکترونیکی در این سال از دیگر دستاوردهای نظام بانکی کشور بود.

جدول ۱۷-۱- اسکناس و مسکوک در دست اشخاص و نسبت آن به متغیرهای کلان

مبلغ (میلیارد ریال)	درصد تغییر سالانه	سهم از پول (درصد)	سهم از نقدینگی (درصد)	نسبت به تولید ناخالص داخلی (درصد)	مبلغ به ازای هر فرد (هزار ریال)
۱۳۸۷ (۱)۱۳۸۷	۹۷/۴	۳۰/۰	۸/۳	۴/۷	۲۱۷۴
۱۳۸۸	۲۱/۹	۳۲/۰	۸/۲	۵/۴	۲۶۱۱
۱۳۸۹	۱۷/۱	۲۹/۷	۷/۶	۵/۲	۳۰۱۳

۱- علت رشد زیاد مبلغ اسکناس و مسکوک در دست اشخاص در سال ۱۳۸۷، انتشار ایران چک بانک مرکزی و جایگزینی آن به جای ایران چک‌ها و چک‌پول‌های صادره توسط بانک‌ها (که تا حد زیادی جایگزین اسکناس شده بودند) و احتساب آن در اسکناس منتشر شده توسط بانک مرکزی می‌باشد.

۱۷-۱-۲- سپرده‌های دیداری

۱۳۸۹ رسید. بدین ترتیب، سهم رقم مزبور از سپرده‌های دیداری بانک‌ها از ۳/۶ درصد در پایان سال ۱۳۸۸ به ۱/۷ درصد در پایان سال ۱۳۸۹ کاهش یافت. میزان سپرده دیداری به ازای هر فرد در سال ۱۳۸۹، ۷۱۴۰ هزار ریال بود که نسبت به سال ۱۳۸۸، ۲۸/۴ درصد افزایش داشت. در سال ۱۳۸۹، با افزایش اسکناس و مسکوک در دست اشخاص و سپرده‌های دیداری، حجم پول با ۲۶/۱ درصد رشد از ۶۰۱/۷ هزار میلیارد ریال در پایان سال ۱۳۸۸ به ۷۵۸/۷ هزار میلیارد ریال در پایان این سال رسید.

میزان سپرده‌های دیداری در پایان سال ۱۳۸۹ به ۵۳۳/۶ هزار میلیارد ریال رسید که نسبت به سال ۱۳۸۸، ۳۰/۳ درصد افزایش نشان می‌دهد. نسبت سپرده‌های مزبور به پول، نقدینگی و تولید ناخالص داخلی (به قیمت‌های جاری) در سال ۱۳۸۹ به ترتیب به ۷۰/۳، ۱۸/۱ و ۱۲/۴ درصد رسید. با توجه به تداوم جمع‌آوری و ابطال چک‌پول‌های صادره توسط بانک‌ها، مبلغ خالص چک‌های صادره بانک‌ها^(۱) (پس از کسر پرداخت چک‌های صادره سایر بانک‌ها) از ۱۴/۶ هزار میلیارد ریال در پایان سال ۱۳۸۸ به ۹ هزار میلیارد ریال در پایان سال

جدول ۱۷-۲- سپرده‌های دیداری و نسبت آن به متغیرهای کلان

مبلغ (میلیارد ریال)	درصد تغییر سالانه	سهم از پول (درصد)	سهم از نقدینگی (درصد)	نسبت به تولید ناخالص داخلی (درصد)	مبلغ به ازای هر فرد (هزار ریال)
۱۳۸۷	-۱۹/۳	۷۰/۰	۱۹/۳	۱۰/۹	۵۰۶۶
۱۳۸۸	۱۱/۳	۶۸/۰	۱۷/۴	۱۱/۵	۵۵۵۸
۱۳۸۹	۳۰/۳	۷۰/۳	۱۸/۱	۱۲/۴	۷۱۴۰

۱۷-۲- نظام تصفیه چک

۲۰ میلیارد ریال و با میانگین ارزش ۱۱۰۲ هزار ریال به ازای هر مبادله بود.

چک‌های عادی عمدتاً شامل چک‌های رمزار و چک‌های اشخاص می‌باشد. در سال ۱۳۸۹، چک‌های عادی تحویلی به اتاق پایاپای برای تسویه مبادلات بین‌بانکی از نظر تعداد ۳/۸ درصد افزایش یافت. همچنین، ارزش کل مبادلات

در سال ۱۳۸۹، در مجموع ۱۱۱/۱ میلیون برگ انواع چک با ارزشی معادل ۱۰۲۸۴/۲ هزار میلیارد ریال در اتاق‌های پایاپای اسناد بانکی سراسر کشور مبادله گردید. حجم کل ایران‌چک‌های تحویلی به اتاق پایاپای اسناد بانکی در سال ۱۳۸۹ تنها حدود ۱۸ هزار برگ با ارزشی معادل

۱- شامل رسوب انواع چک (بجز چک‌های جاری اشخاص) می‌باشد.

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۸۹

در مجموع، تعداد و ارزش مبادلات در اتاق پایاپای اسناد بانکی در سال ۱۳۸۹ به ترتیب با افزایش ۳/۳ و ۳۱/۰ درصدی روبه‌رو شد. این موضوع تا حدی ناشی از افزایش استفاده از چک‌های عادی در مبادلات و جایگزینی آن در استفاده از ایران‌چک‌های صادره توسط بانک‌ها می‌باشد. بر این اساس، نسبت ارزش کل مبادلات انجام شده در اتاق پایاپای اسناد بانکی به تولید ناخالص داخلی (به قیمت‌های جاری) در سال ۱۳۸۹ معادل ۲/۴ بود که در مقایسه با رقم سال قبل (۲/۲) افزایش نشان می‌دهد.

انجام شده در قالب چک‌های عادی طی سال ۱۳۸۹ با ۳۱ درصد افزایش به ۱۰۲۸۴/۲ هزار میلیارد ریال رسید. بر این اساس، میانگین مبلغ هر مبادله انجام شده از این طریق در سال ۱۳۸۹ معادل ۹۲۶۲۲ هزار ریال بود که در مقایسه با رقم سال قبل (۷۳۳۶۸ هزار ریال) به میزان ۲۶/۲ درصد افزایش نشان می‌دهد. همچنین، تعداد و ارزش مبادلات انجام شده از طریق چک‌های عادی به ازای هر فرد در سال ۱۳۸۹ به ترتیب ۱/۵ برگ و ۱۳۷۶۱۲ هزار ریال بود. وضعیت موجود می‌تواند نشان‌دهنده استفاده از چک‌های عادی برای پرداخت مبالغ بالاتر در مقایسه با ابزارهایی مانند اسکناس و ایران‌چک بانک مرکزی باشد.

جدول ۱۷-۳- تعداد و ارزش مبادلات در اتاق پایاپای اسناد بانکی

درصد تغییر	مبلغ (هزار میلیارد ریال)		درصد تغییر	تعداد (میلیون برگ)		
	۱۳۸۹	۱۳۸۸		۱۳۸۹	۱۳۸۸	
-۹۶/۵	۰/۰۲	۰/۵۷	-۹۶/۵	۰/۰۲	۰/۵۲	ایران‌چک‌های صادره توسط بانک‌ها
۳۱/۰	۱۰۲۸۴/۲	۷۸۵۱/۵	۳/۸	۱۱۱/۰	۱۰۷/۰	چک‌های عادی
۳۱/۰	۱۰۲۸۴/۲	۷۸۵۲/۰	۳/۳	۱۱۱/۱	۱۰۷/۵	جمع کل

۱۷-۳- نظام پرداخت الکترونیکی

۱۷-۳-۱- توسعه ابزارها و تجهیزات پرداخت الکترونیکی

(۱/۳ میلیون عدد) کارت اعتباری بود. بدین ترتیب، تعداد کارت صادر شده به ازای هر فرد در پایان سال ۱۳۸۹ به ۱/۷ رسید که نسبت به رقم سال ۱۳۸۸ (۱/۲) افزایش داشت.

در سال ۱۳۸۹، تعداد ابزارها و تجهیزات پرداخت الکترونیکی در شبکه بانکی کشور رشد قابل قبولی داشت. در سال مزبور، تعداد کارت‌های صادر شده توسط شبکه بانکی کشور با ۴۶/۹ درصد رشد به ۱۲۸/۴ میلیون عدد رسید. از این تعداد، حدود ۷۲/۸ درصد (۹۳/۶ میلیون عدد) کارت برداشت (کارت بدهی)، ۲۶/۱ درصد (۳۳/۵ میلیون عدد) کارت‌های پیش‌پرداخته (خرید، هدیه و پول الکترونیکی) و تنها حدود ۱/۱ درصد

جدول ۱۷-۴- تعداد ابزارها و تجهیزات پرداخت الکترونیکی

درصد تغییر	پایان سال		
	۱۳۸۹	۱۳۸۸	
۴۶/۹	۱۲۸۴۱۳	۸۷۴۲۵	کارت بانک‌ها (هزار)
۲۰/۴	۲۰۶۲۳	۱۷۱۲۳	خودپردازها
۳۱/۹	۱۵۱۳۳۱۸	۱۱۴۷۶۰۲	پایانه‌های فروش
۳۵/۱	۴۳۰۴۶	۳۱۸۵۳	پایانه‌های شعب

جدول ۱۷-۵- ترکیب کارت‌های بانکی صادره توسط شبکه بانکی

تغییر سهم (واحد درصد)	سهم (درصد)		رشد (درصد)	تعداد (هزار)		
	۱۳۸۹	۱۳۸۸		۱۳۸۹	۱۳۸۸	
-۴/۵	۷۲/۸	۷۷/۳	۳۸/۳	۹۳۵۷۰	۶۷۶۳۳	کارت برداشت
۰/۶	۱/۱	۰/۵	۲۲۲/۲	۱۳۶۸	۴۲۴	کارت اعتباری
۳/۹	۲۶/۱	۲۲/۲	۷۲/۸	۳۳۴۸۵	۱۹۳۸۰	کارت‌های پیش‌پرداخته (۱)

۱- علاوه بر کارت‌های خرید و هدیه، کارت‌های پول الکترونیکی را نیز شامل می‌شود که تعداد آنها برای سال‌های ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹ به ترتیب ۱۲/۲ و ۱۰/۲ هزار عدد می‌باشد.

تعداد و مبلغ کل تراکنش‌های الکترونیکی انجام شده در شبکه بانکی طی سال ۱۳۸۹ به ترتیب به ۲۸۹۲ میلیون عدد و ۳۰۸۴ هزار میلیارد ریال رسید. تعداد تراکنش‌های انجام شده از طریق خودپردازها، پایانه‌های فروش و پایانه‌های شعب در سال ۱۳۸۹ نسبت به سال ۱۳۸۸ به ترتیب از رشدی معادل ۶۳/۵، ۱۹۰/۰ و ۱۰/۱ درصد برخوردار بود. این امر موجب شد تا ارزش تراکنش‌ها در پایانه‌های مزبور به ترتیب معادل ۱۰۸/۲، ۲۸۷/۵ و ۶۲/۹ درصد طی دوره مورد نظر افزایش یابد. در سال مورد بررسی، تعداد کل تراکنش‌های انجام شده به ازای هر کارت ۲۲/۵ تراکنش بود که نسبت به سال گذشته (۱۹ تراکنش) رشد داشت. تعداد تراکنش‌های انجام شده به ازای هر یک از دستگاه‌های خودپرداز، پایانه فروش و پایانه شعب طی این سال به ترتیب ۱۰۱۸۴۲، ۴۰۶ و ۴۱۱۲ تراکنش بود. بر این اساس، میانگین مبلغ هر تراکنش انجام شده در خودپردازها، پایانه‌های فروش و پایانه‌های شعب به ترتیب ۵۶۰، ۸۳۰ و ۷۹۰۰ هزار ریال بود.

تعداد دستگاه‌های خودپرداز^(۱) طی سال ۱۳۸۹ با ۲۰/۴ درصد رشد به ۲۰۶۲۳ دستگاه رسید. تعداد پایانه‌های شعب نیز که برای دریافت یا انتقال الکترونیکی وجه از طریق کارت در داخل شعب بانک‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد، ۳۵/۱ درصد افزایش یافت و به ۴۳۰۴۶ دستگاه رسید. تعداد پایانه‌های فروش^(۲) طی این سال رشد ۳۱/۹ درصدی را تجربه کرد و به ۱۵۱۳ هزار دستگاه رسید. رشد بالای تعداد پایانه‌های فروش در مقایسه با خودپردازها نشان‌دهنده جهت‌گیری مناسب شبکه بانکی کشور در گسترش بیشتر پرداخت‌های الکترونیکی در سطح کشور است. در پایان سال ۱۳۸۹، نسبت تعداد کارت‌های صادره به ازای هر دستگاه خودپرداز، پایانه شعب و پایانه فروش به ترتیب ۶۲۲۷، ۲۹۸۳ و ۸۵ کارت بود که با توجه به رشد تعداد کارت‌های صادره در مقایسه با رشد این تجهیزات در سال ۱۳۸۹، روند نسبت‌های مزبور برای خودپردازها، پایانه‌های شعب و پایانه‌های فروش فزاینده بود.

۱۷-۳-۲- گسترش مبادلات الکترونیکی

در سال ۱۳۸۹، در کنار توسعه تجهیزات و فن‌آوری پرداخت‌های الکترونیکی، مبادلات الکترونیکی نیز رشد داشت.

جدول ۱۷-۶- تعداد و ارزش تراکنش‌های الکترونیکی در شبکه بانکی کشور

رشد(درصد)	مبلغ تراکنش‌ها(هزار میلیارد ریال)		رشد(درصد)	تعداد تراکنش‌ها(میلیون)		کل تراکنش‌ها
	۱۳۸۹	۱۳۸۸		۱۳۸۹	۱۳۸۸	
۹۸/۴	۳۰۸۴	۱۵۵۵	۷۴/۵	۲۸۹۲	۱۶۵۸	کل تراکنش‌ها
۱۰۸/۲	۱۱۷۶	۵۶۵	۶۳/۵	۲۱۰۰	۱۲۸۵	خودپردازها
۲۸۷/۵	۵۱۱	۱۳۲	۱۹۰/۰	۶۱۵	۲۱۲	پایانه‌های فروش
۶۲/۹	۱۳۹۸	۸۵۸	۱۰/۱	۱۷۷	۱۶۱	پایانه‌های شعب

ترتیب ۷۲/۶ و ۳۸/۱ درصد بود؛ در حالی که سهم پایانه‌های فروش از تعداد و ارزش کل تراکنش‌های انجام شده در پایانه‌های الکترونیکی کشور در این سال به ترتیب ۲۱/۳ و ۱۶/۶ درصد بود. این عملکرد نشان می‌دهد که استفاده از پایانه‌های فروش در سطح جامعه همچنان گسترش محدودی داشته و در مقابل، استفاده از خودپردازها عمدتاً به منظور دریافت پول

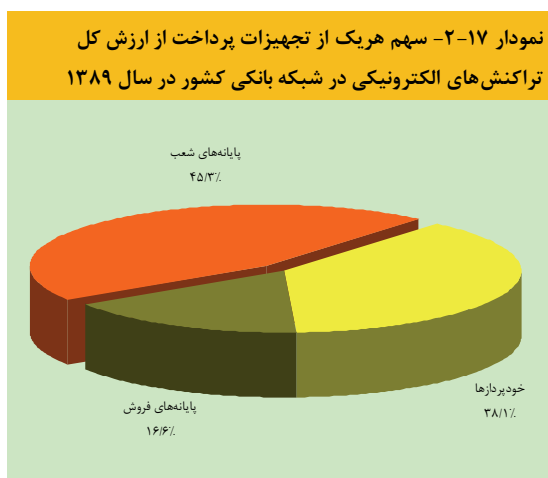
در سال مورد بررسی، با وجود افزایش سهم تعداد و ارزش تراکنش‌های انجام شده در پایانه‌های فروش، همانند گذشته بخش عمده تراکنش‌ها در خودپردازها انجام شد. سهم خودپردازها از تعداد و مبلغ کل تراکنش‌ها در سال ۱۳۸۹ به

۱- Automated Teller Machine(ATM)

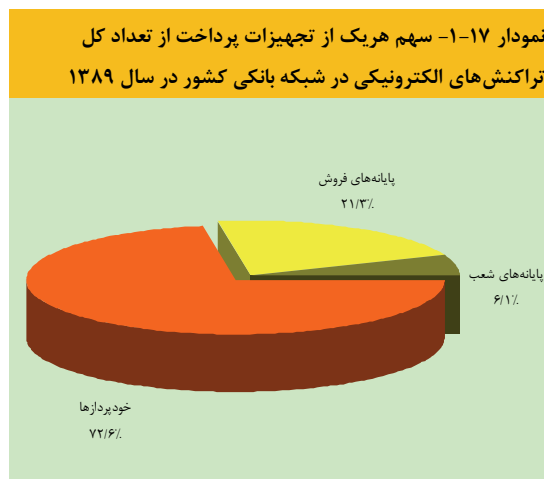
۲- Point of Sale(POS)

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۸۹

می‌گیرد. سهم مرکز شتاب از مجموع تعداد تراکنش‌های انجام شده در شبکه بانکی طی سال ۱۳۸۹، معادل ۴۶/۷ درصد بود که نسبت به رقم سال گذشته (۴۹ درصد) کاهش نشان می‌دهد. دلیل این امر، گسترش ابزارها و تجهیزات پرداخت الکترونیکی و همچنین ارائه خدمات متنوع بانکداری الکترونیکی (اینترنت بانک، تلفن بانک و ...) است که تمایل به استفاده از خدمات درون بانکی را افزایش داده است. تعداد تراکنش‌های بین بانکی پردازش شده در مرکز شتاب از طریق خودپردازها و پایانه‌های فروش در سال ۱۳۸۹ به ترتیب با رشدی معادل ۴۷/۱ و ۱۲۴/۳ درصد به بیش از ۹۵۲ و ۳۶۸ میلیون تراکنش رسید. همچنین، سهم پایانه‌های فروش از تعداد تراکنش‌های بین بانکی به ۲۷/۳ درصد رسید که نسبت به رقم سال ۱۳۸۸ (۲۰/۳ درصد) افزایش مطلوبی را نشان می‌دهد. بر این اساس، تعداد کل تراکنش‌های بین بانکی در مرکز شتاب به ۱۳۵۰/۶ میلیون تراکنش و ارزش خالص این مبادلات نیز با ۱۳۲/۴ درصد رشد نسبت به سال ۱۳۸۸ به بیش از ۱۷۱ هزار میلیارد ریال در سال ۱۳۸۹ رسید.



نقد و پرداخت آن در مبادلات نقش پررنگ‌تری نسبت به پرداخت الکترونیکی وجوه دارد. انتظار می‌رود با گسترش بیشتر کارت‌های اعتباری و کارت‌های پیش‌پرداخته و دسترسی به پایانه‌های فروش در سراسر کشور، بر سهم تراکنش‌ها در پایانه‌های فروش افزوده شده و نقش پول نقد در مبادلات کاهش یابد.



نکته مهم دیگری که باید به آن توجه شود سهم قابل توجه پایانه‌های شعب از کل مبلغ تراکنش‌ها (۴۵/۳ درصد) در پایان سال ۱۳۸۹ است. پایانه‌های شعب عمدتاً برای نقل و انتقال الکترونیکی وجوه از طریق کارت بانکی در میان حساب‌های مختلف هر بانک و نیز انتقال بین بانکی وجوه به کار می‌رود. استفاده از خدمات پایانه‌های شعب موجب شده است که نیاز به استفاده از وجوه نقد و انواع چک‌های بانکی برای انتقال وجوه کاهش یابد.

سهم بالایی از تراکنش‌های الکترونیکی در سطح شبکه بانکی کشور، تراکنش‌های بین بانکی است که از طریق شبکه تبادلات الکترونیکی بین بانکی (شتاب) انجام

جدول ۱۷-۷- تعداد و ارزش خالص تراکنش‌های بین‌بانکی پردازش شده در مرکز شتاب

رشد(درصد)	ارزش خالص مبادلات(میلیارد ریال)		رشد(درصد)	تعداد تراکنش‌ها(هزار)		
	۱۳۸۹	۱۳۸۸		۱۳۸۹	۱۳۸۸	
۱۳۲/۴	۱۷۱۰۳۱	۷۳۵۹۰	۶۶/۳	۱۳۵۰۵۵۶	۸۱۱۹۳۷	کل تبادلات شتاب(۱)
θ	∞	∞	۴۷/۱	۹۵۲۷۶۶	۶۴۷۴۹۳	خودپردازها
θ	∞	∞	۱۲۴/۳	۳۶۸۸۹۴	۱۶۴۴۴۴	پایانه‌های فروش
θ	∞	∞	θ	۲۸۸۹۶	∞	سایر(تلفن ثابت، تلفن همراه، اینترنت و شعبه)

۱- ارقام شتاب شامل ارقام سحاب نیز بوده و در آمار کل تراکنش‌های الکترونیکی در شبکه بانکی کشور منظور شده است.

۱۷-۴- نظام تصفیه الکترونیکی

۱۷-۴-۱- سحاب

۸ برابر شد. سهم خودپردازها، پایانه‌های شعب و اینترنت از تعداد کل تراکنش‌های انجام شده از طریق سحاب به ترتیب ۹۴/۴، ۲/۱ و ۳/۵ درصد و سهم آنها از ارزش کل این تراکنش‌ها به ترتیب ۸۴/۲، ۱۲/۷ و ۳/۱ درصد بود. بر این اساس، در سال ۱۳۸۹ معادل ۸۱/۶ میلیون انتقال بین‌بانکی وجه با ارزش ۳۸۵/۰ هزار میلیارد ریال از طریق سامانه سحاب در شبکه بانکی صورت گرفت که رشد چشمگیری نسبت به سال گذشته نشان می‌دهد. براساس روند موجود، پیش‌بینی می‌شود با توسعه این خدمت در سطح شبکه بانکی، در آینده استفاده از حواله‌های الکترونیکی گسترش یافته و استفاده از خدمات جایگزین چون مبادلات از طریق چک‌های بین‌بانکی، ایران چک و اسکناس به طور نسبی کاهش یابد.

یکی از خدمات عمده مرکز شتاب، انتقال آنی وجه از طریق سامانه حواله الکترونیکی بین‌بانکی (سحاب) با استفاده از کارت‌های برداشت بانکی است. در سال ۱۳۸۹، بیش از ۷۷ میلیون مورد انتقال وجه در شبکه بانکی از طریق خودپردازهای بانک‌های متصل به سامانه حواله الکترونیکی بین‌بانکی (سحاب) صورت گرفت که نسبت به سال ۱۳۸۸ معادل ۱۶۷/۹ درصد رشد نشان می‌دهد. همچنین، حدود ۱۷۵۰ هزار تراکنش انجام شده در پایانه‌های شعب بانک‌های کشور در سال ۱۳۸۹ برای انتقال الکترونیکی وجوه بین بانک‌های مختلف از طریق سحاب بود. تعداد مبادلات انجام شده با استفاده از اینترنت برای انتقال وجه از طریق این سامانه در سال ۱۳۸۹ نسبت به سال قبل

جدول ۱۷-۸- تعداد و ارزش انتقال بین‌بانکی وجوه از طریق سحاب

رشد (درصد)	ارزش مبادلات(میلیارد ریال)		رشد (درصد)	تعداد تراکنش‌ها(هزار)		
	۱۳۸۹	۱۳۸۸		۱۳۸۹	۱۳۸۸	
۱۸۲/۲	۳۸۵۰۳۵	۱۳۶۴۳۵	۱۷۴/۱	۸۱۶۴۳	۲۹۷۸۵	کل تبادلات سحاب
۱۷۷/۲	۳۲۴۳۰۷	۱۱۷۰۱۱	۱۶۷/۹	۷۷۰۳۰	۲۸۷۴۸	خودپردازها
۱۷۲/۹	۴۸۸۵۴	۱۷۹۰۱	۱۵۷/۶	۱۷۵۰	۶۷۹	پایانه‌های شعب
⊖	۱۱۸۷۴	۱۵۲۳	⊖	۲۸۶۳	۳۵۸	اینترنت

۱۷-۴-۲- ساتنا

آنی (ساتنا) موجب تثبیت استفاده از خدمات این سامانه در سال ۱۳۸۹ شد. بر این اساس، تعداد و مبلغ تبادلات مشتری به مشتری در سامانه مزبور در سال ۱۳۸۹ نسبت به سال ۱۳۸۸ به

تداوم رویکرد مطلوب بانک مرکزی و شبکه بانکی کشور به گسترش و ترویج استفاده از خدمات انتقال وجه آنی الکترونیکی مشتری به مشتری از طریق سامانه تسویه ناخالص

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۸۹

شده در ساتنا طی سال ۱۳۸۹ با رشد ۹۲/۳ درصدی نسبت به سال گذشته به حدود ۹ میلیون عدد و مبلغ آن با رشد ۴۰ درصدی نسبت به سال ۱۳۸۸ به ۵۹۲۷ هزار میلیارد ریال بالغ گردید.

ترتیب با ۱۰۰ و ۱۳۸/۸ درصد افزایش به روند رشد مداوم خود ادامه داد. سهم عمده تعداد و مبلغ تراکنش‌ها در سال ۱۳۸۹ مربوط به تراکنش‌های مشتری به مشتری به ترتیب با ۹۷/۶ و ۵۳/۷ درصد بود. بر این اساس، تعداد کل تبادلات انجام

جدول ۱۷-۹- تعداد و مبلغ تبادلات در سامانه تسویه ناخالص آتی (ساتنا)

رشد (درصد)	مبلغ (هزار میلیارد ریال)		رشد (درصد)	تعداد	
	۱۳۸۹	۱۳۸۸		۱۳۸۹	۱۳۸۸
۲۳/۴	۱۳۴۱	۱۰۸۷	-۳۲/۰	۱۷۵۸۷۹	۲۵۸۷۰۱
۱۳۸/۸	۳۱۸۴	۱۳۳۳	۱۰۰/۰	۸۷۵۳۱۲۶	۴۳۷۵۸۳۸
-۲۲/۷	۱۴۰۱	۱۸۱۳	۳۳/۹	۳۸۸۹۲	۲۹۰۴۹
۴۰/۰	۵۹۲۷	۴۲۳۳	۹۲/۳	۸۹۶۷۸۹۷	۴۶۶۳۵۸۸

۱- این ارقام شامل اسناد پوششی و تبادلات تسویه‌ای بانک مرکزی نمی‌باشد.

۱۷-۴-۳- پایا

گروهی و راه‌اندازی خدمات برداشت مستقیم، سهم این سامانه از تعداد و مبلغ تراکنش‌ها در سال‌های آتی افزایش قابل توجهی یابد.

۱۷-۴-۴- تابا

سامانه تسویه اوراق بهادار الکترونیکی (تابا) به عنوان یکی از ارکان طرح نظام جامع پرداخت، زیرساخت انتشار و تسویه انواع اوراق بهادار الکترونیکی است که در سال ۱۳۸۸ راه‌اندازی گردید. در این سامانه، انتشار و مبادله تمامی اوراق مشارکت و گواهی‌های سپرده به صورت الکترونیکی صورت پذیرفته و مبادله وجوه در ساتنا از طریق امکان تامین نقدینگی از محل اوراق بهادار بانک‌ها تسهیل می‌شود.

در سال ۱۳۸۹، معرفی اوراق بهادار الکترونیکی با استفاده از سامانه تابا امکان‌پذیر گردید و برای اولین بار اوراق مشارکت الکترونیکی در این سامانه منتشر شد و مورد مبادله و تسویه بین بانک‌ها قرار گرفت. در این راستا، مبلغ ۵۰۰ میلیارد ریال اوراق مشارکت طرح‌های عمرانی و انتفاعی دولت در سامانه

سامانه پایاپای الکترونیکی (پایا) که در دی ماه ۱۳۸۸ به صورت آزمایشی آغاز به کار نموده بود، در سال ۱۳۸۹ به صورت کامل عملیاتی گردید و در فاز اول، هسته واریز مستقیم این سامانه برای پردازش دستور پرداخت‌های انفرادی و انبوه مورد بهره‌برداری قرار گرفت. در همین سال و به منظور پوشش پرداخت‌های انبوه تجاری، استاندارد پرداخت‌های گروهی آن تدوین و به شبکه بانکی ابلاغ شد. بر این اساس، در سال ۱۳۸۹ سامانه «پایا» در کنار دو سامانه «ساتنا» و «سحاب» برای پوشش انواع انتقال وجه الکترونیکی در کشور فعال بود که سامانه‌های «ساتنا» و «پایا» برای انتقال‌های حساب به حساب و سامانه «سحاب» برای انتقال‌های کارت به کارت مورد کاربری قرار گرفتند. براساس ارقام موجود، در سال ۱۳۸۹ حدود ۳۸۴ هزار مبادله بانکی به ارزش خالص ۳۷۰۳۴ میلیارد ریال از طریق سامانه پایا انجام شد. با توجه به اینکه پرداخت‌های گروهی در «پایا» در سال ۱۳۸۹ به صورت وسیع مورد کاربری قرار نگرفت، سهم این سامانه در این سال نسبت به دو سامانه دیگر اندک بود؛ اما پیش‌بینی می‌شود با گسترش پرداخت‌های

انتشار ایران‌چک‌های بانک مرکزی و جایگزینی آن به جای ایران‌چک‌های صادره توسط بانک‌ها که از سال ۱۳۸۷ آغاز شد موجب کاهش ارزش (ناخالص) مبادلات ایران‌چک‌های صادره توسط بانک‌ها در اتاق پایاپای اسناد بانکی تا سطح ۲۰ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۹ شد. از سوی دیگر، ارزش مبادلات انجام شده از طریق چک‌های عادی تحویلی به اتاق پایاپای برای تسویه مبادلات بین‌بانکی بر خلاف سال گذشته در سال ۱۳۸۹، معادل ۳۱ درصد افزایش نشان می‌دهد.

انتشار ایران‌چک بانک مرکزی موجب افزایش حجم اسکناس و مسکوک در دست اشخاص گردید که به دلیل گردش بدون محدودیت آن در معاملات نقدی و نامشخص بودن تعداد دفعات گردش آن در هر سال، در این محاسبات منظور نشده است.

تسویه اوراق بهادار در بازار عرضه شد و به ۱۵ بانک عضو متقاضی با مبالغ مختلف اختصاص یافت. شایان ذکر است اوراق مزبور در دی ماه ۱۳۸۹ سررسید شد. همچنین، به منظور توسعه خدمات «تابا» برای عموم مشتریان و تمام‌الکترونیکی شدن انتشار و مبادله اوراق بهادار، زیرسامانه خزانه مرکزی اوراق در سال ۱۳۸۹ طراحی شد.

۱۷-۵- ارزش کل مبادلات

ارزش اسمی کل مبادلات انجام شده در کشور در سال ۱۳۸۹ با ۵۴/۵ درصد افزایش نسبت به سال قبل به ۱۶۵۹۰ هزار میلیارد ریال رسید. ارزش واقعی این مبادلات (با احتساب شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی) نیز ۳۷/۴ درصد افزایش یافت. این امر نشان‌دهنده آن است که در سال ۱۳۸۹، با وجود افزایش قیمت‌ها، رشد ارزش مبادلات بر رشد قیمت‌ها پیشی گرفته و مبادلات واقعی در این بخش نسبت به دوره مشابه سال گذشته افزایش یافته است.

جدول ۱۷-۱۰- ارزش کل مبادلات از طریق ابزارها و تجهیزات پرداخت در شبکه بانکی کشور

تغییر در سهم (واحد درصد)	سهم از ارزش کل مبادلات (درصد)		سهم از رشد (واحد درصد)	رشد (درصد)	ارزش (هزار میلیارد ریال)		
	۱۳۸۹	۱۳۸۸			۱۳۸۹	۱۳۸۸	
-۰/۰۱	*	۰/۰۱	-۰/۰۱	-۹۶/۵	۰/۰۲	۰/۵۷	ایران‌چک‌های صادره توسط بانک‌ها
-۱۱/۱	۶۲/۰	۷۳/۱	۲۲/۷	۳۱/۰	۱۰۲۸۴	۷۸۵۱	چک‌های عادی
۱/۸	۷/۱	۵/۳	۵/۷	۱۰۸/۲	۱۱۷۶	۵۶۵	خودپردازها
۱/۹	۳/۱	۱/۲	۳/۵	۲۸۷/۵	۵۱۱	۱۳۲	پایانه‌های فروش
-۰/۴	۸/۴	۸/۰	۵/۰	۶۲/۹	۱۳۹۸	۸۵۸	پایانه‌های شعب
۶/۸	۱۹/۲	۱۲/۴	۱۷/۲	۱۳۸/۸	۳۱۸۴	۱۳۳۳	ساتنا (مشتری به مشتری)
-۰/۲	۰/۲	۰	۰	۰	۳۷	۰۰۰	پایا (۱)
	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۵۴/۵	۵۴/۵	۱۶۵۹۰	۱۰۷۴۰	کل مبادلات (اسمی)
				۳۷/۴	۷۲۷۰	۵۲۹۰	کل مبادلات (واقعی) (۲)

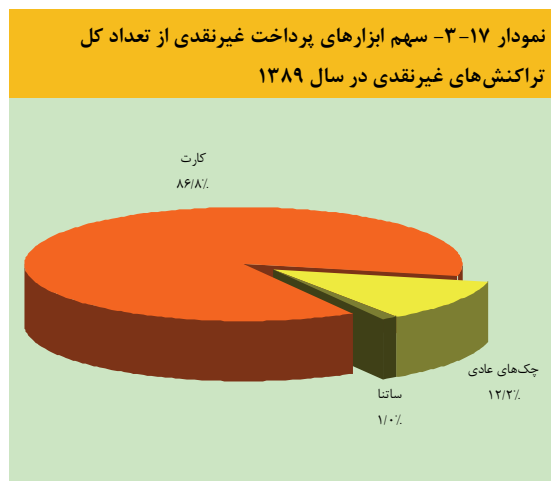
۱- سامانه پایا از دی ماه ۱۳۸۸ شروع به فعالیت نمود و ارقام حاضر نشان‌دهنده ارزش خالص مبادلات در سال ۱۳۸۹ می‌باشد.
 ۲- برای محاسبه ارقام واقعی از شاخص قیمت مصرف‌کننده (CPI) استفاده شده است.

مبادلات طی سال ۱۳۸۹ معادل ۱۱/۱ واحد درصد افزایش و در مقابل، سهم ارزشی مبادلات با استفاده از ایران‌چک‌های صادره توسط بانک‌ها و چک‌های عادی به همین میزان کاهش یافت. با

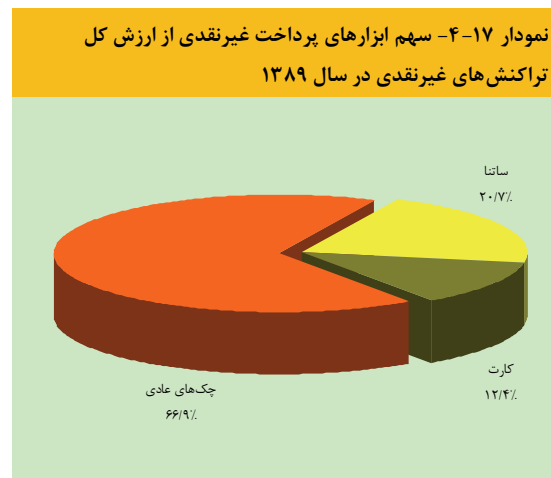
بر خلاف مبادلات انجام شده از طریق انواع چک، سهم ارزشی مبادلات الکترونیکی در سال ۱۳۸۹ با افزایش مواجه بود. بر این اساس، سهم مبادلات الکترونیکی از ارزش کل

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۸۹

۹۲۶۲۲) هزار ریال)، سهم آن از ارزش کل تراکنش‌های غیر نقدی به ۶۶/۷ درصد رسید.



در سال ۱۳۸۹، تسویه وجوه مشتریان در ساتنا یک درصد از تعداد کل تراکنش‌های غیر نقدی را به خود اختصاص داد که نسبت به سال ۱۳۸۸ (۰/۹ درصد) تغییر چندانی نشان نمی‌دهد؛ اما از آنجا که تبادلات ساتنا عموماً به صورت وجوه عمده با متوسط ارزش بالایی برای هر تراکنش (۳۶۳۸۰۷ هزار ریال) صورت گرفته است، تبادلات انجام شده سهمی معادل ۲۰/۷ درصد از ارزش کل تراکنش‌های غیر نقدی را به خود اختصاص داد.



وجود رشد نسبی اندک ارزش مبادلات چک‌های عادی، کماکان بالاترین سهم از ارزش کل مبادلات (۶۲/۰ درصد) به این ابزار پرداخت اختصاص داشت. اگرچه ارزش مبادلات انجام شده در پایانه‌های فروش در سال ۱۳۸۹ از رشد ۲۸۷/۵ درصدی نسبت به سال گذشته برخوردار بود، اما تنها سهمی معادل ۳/۱ درصد از ارزش کل مبادلات به این پایانه‌ها اختصاص داشت؛ در حالی که سهم خودپردازها از ارزش کل مبادلات با ۱/۸ واحد درصد افزایش از ۵/۳ درصد در سال ۱۳۸۸ به ۷/۱ درصد در سال ۱۳۸۹ رسید. نکته دیگر، رشد قابل توجه ارزش مبادلات انجام شده توسط مشتریان از طریق ساتنا (مشتری به مشتری) است که با رشد ۱۳۸/۸ درصدی نسبت به سال گذشته، معادل ۱۷/۲ واحد درصد از رشد ارزش کل مبادلات را در این سال به خود اختصاص داد و بدین ترتیب، سهم آن از ارزش کل مبادلات با ۶/۸ واحد درصد افزایش نسبت به رقم مشابه سال گذشته (۱۲/۴ درصد) به ۱۹/۲ درصد رسید.

۱۷-۶- سهم ابزارهای پرداخت غیرنقدی

توسعه بانکداری الکترونیکی و گسترش ابزارها و تجهیزات پرداخت الکترونیکی منجر به کاهش ۹/۹ واحد درصدی سهم مبادلات چک‌های عادی (شامل بانک‌چک‌ها) در اتاق پایاپای اسناد بانکی و در مقابل، افزایش ۹/۸ واحد درصدی سهم کارت‌های بانکی از تعداد کل مبادلات غیرنقدی در سال ۱۳۸۹ گردید. به این ترتیب، در سال مزبور از تعداد کل مبادلات غیرنقدی ۸۶/۸ درصد به کارت‌های بانکی و ۱۲/۲ درصد به چک‌های عادی اختصاص داشت. البته، میانگین ارزش هر تراکنش کارتی در این سال معادل ۲۴۱۰ هزار ریال بود که موجب شد سهم این نوع تراکنش‌ها از ارزش کل تراکنش‌های غیر نقدی در سطح ۱۲/۴ درصد محدود گردد. در مقابل، با توجه به میانگین بالای ارزش هر تراکنش برای چک‌های عادی

جدول ۱۷-۱۱- سهم ابزارهای پرداخت غیرنقدی از تعداد و مبلغ کل تراکنش‌های غیرنقدی

متوسط ارزش هر تراکنش (هزار ریال)		سهم از ارزش (درصد)		سهم از تعداد (درصد)		
۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۸۸	
۲۴۱۰	۲۶۵۵	۱۲/۴	۹/۷	۸۶/۸	۷۷/۰	کارت (۱)
۹۲۶۲۲	۷۳۳۶۸	۶۶/۷	۷۷/۲	۱۲/۲	۲۲/۱	چک‌های عادی (۲)
۳۶۳۸۰۷	۳۰۴۶۸۳	۲۰/۷	۱۳/۱	۱/۰	۰/۹	سائنا (۳)
۹۶۴۵۷	-	۰/۲	-	۰/۰۴	-	پایا (۴)
۱۶۸۹۷	۲۱۰۰۹	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	جمع

- ۱- شامل تراکنش‌های مربوط به پایانه‌های فروش و شعب بوده و خودپردازها را در بر نمی‌گیرد. البته، بخشی از تراکنش‌های انجام شده در خودپردازها مربوط به مواردی بجز دریافت پول نقد از دستگاه است (به عنوان مثال، پرداخت قبوض و انتقال وجه) که به علت در دسترس نبودن ارقام تفکیکی در این محاسبه منظور نشده است.
- ۲- تنها مربوط به چک‌های عادی تحویلی به اتاق پایاپای اسناد بانکی است.
- ۳- تنها تبادل مشتری به مشتری را شامل می‌شود.
- ۴- رقم مربوط به ارزش مبادلات سامانه پایا به صورت خالص می‌باشد.